

Ur *Dewey-kommissionens slutrapport* (1938), kapitel 22

Anklagelsen om terrorism vid Moskvarättegångarna

Introduktion

Följande dokument är ett kortare utdrag från den s k Dewey-kommissionens slutrapport om Moskvarättegångarna. Kommissionen som var sammansatt av ansedda jurister, arbetarledare osv, genomförde ett slags ”moträttegång” som undersökte sanningshalten i anklagelserna mot Trotskij och de övriga anklagade vid rättegångarna i Moskva. Protokollen från kommissionen, liksom dess slutrapport, är ett imponerande arbete som i tryckt form omfattar över 1000 sidor, samlade i två böcker: *The Case of Leon Trotsky*¹ [finns på nätet] och *Not Guilty*. Kommissionen, som arbetade i över ett år, avslöjade och motbevisade grundligt de stalinistiska anklagelserna och åklagaren Vysjinskijs ”bevisföring”.

Det utdrag som återges nedan rör anklagelsepunkten om terrorism. Det är lärorikt på flera sätt, inte minst därför att den ger konkreta exempel på hur stalinisterna förvrängde uttalanden och fakta för att de skulle kunna användas för att underbygga deras lögnaktiga anklagelser.

För att underlätta förståelsen av dokumentet har jag lagt in ett antal noter. Den som vill studera Moskvarättegångarna närmare hittar mycket material på webbplatsen marxistarkiv.se – som introduktion rekommenderas K-Å Anderssons ”klassiska” [Om Moskvarättegångarna](#) (ur ”Lögnens renässans”), men under menyn Sovjetunionen -> [Terrorn på 30-talet](#) finns mycket mer material om frågan.

Anklagelsen om terrorism²

[...]

De huvudåtalade vid båda rättegångarna³ bekände att de hade accepterat terrorism som ett medel att komma till makten. Man tog inget vittnesmål från den som påstods ligga bakom den konspiration som syftade till att uppnå detta mål, inte heller begärde man något sådant, Trotskijs inställning, såväl i det förgångna som i nuet, till individuell terrorism som ett medel för att gripa makten är av mycket stor vikt för trovärdigheten av denna anklagelse som han dömdes för två gånger utan att höras.

Trotskijs ståndpunkt klargörs i följande avsnitt ur hans vittnesmål och hans slutord inför den förberedande kommissionen:

... Om vi vore för terror, om vi ansåg att vi med individuell terror kunde hjälpa arbetarklassen framåt i sin rörelse, då skulle jag proklamera det och uppmana arbetarklassens bästa element att använda sig av individuell terror. Säg som det är, vad som är nödvändigt: detta är första regeln i mina tankar och mina handlingar. Om jag säger att jag är emot terror då är detta inte därför att jag är rädd för Stalins polis eller någon annan polis, utan enbart därför att jag är en marxist, för massaktioner och inte individuell terror.

¹ Denna finns i sin helhet på webbplatsen marxists.org, se [The Case of Leon Trotsky](#). Trotskijs slutanförande inför kommissionen finns i svensk översättning på marxistarkiv.se: [Slutanförande inför Dewey-kommissionen](#).

² *Not Guilty*, sid 250-256

³ De rättegångar som här åsyftas är de två första Moskvarättegångarna, i augusti 1936 och i januari 1937. Vid den första av dessa var de huvudanklagade de gamla bolsjevikledarna Zinovjev och Kamenev, och vid den andra Radek och Pjatakov. Den tredje rättegången hölls i mars 1938, med Bucharin som den mest kände av de anklagade. Samtliga tillhörde den allra högsta parti- och statsledningen under Lenins tid och alla (utom Radek) nämndes i Lenins s k testamente.

...

För en opposition förutsätter terror att alla krafter inriktas på att förbereda terroraktioner, med vetskapen att varje sådan handling, vare sig den lyckas eller misslyckas, kommer att utlösa ett svar som tillintetgör mängder av deras bästa personer. Det är just på grund av detta, och av inga andra skäl, som Komintern⁴ inte tillgriper terroristattentat i de fascistiska diktaturerna. Oppositionen⁵ är lika lite benägen till en sådan självmordspolitik som Komintern.

Trotskyj förklarade att han började sin aktiva opposition mot individuell terrorism med en artikel publicerad i London 1902, då ”frågan om terrorism blev mycket viktig i den ryska revolutionära rörelsen”. När det gäller ursprunget till denna fråga vittnade han:

Vi hade två stora partier, ”Narodnaja Volja”, ”Folkets vilja” och Socialistrevolutionärerna, vilka baserade sin taktik på individuell terror. Alla marxister i Ryssland började i den historiska kampen mot individuell terror. Det var inte en mystisk eller religiös princip för marxisternas vidkommande. Det var en fråga om att organisera själen mot monstret, att organisera massorna och skola dem. Eftersom den terroristiska kampen var en mycket ärorik sida i vår revolutionära historia, med stora offer från vårt folks bästa ungdomar, förde marxisterna en fruktansvärd kamp, ideologisk kamp, mot terrorismens ideologi, för att de bästa elementen bland ungdomarna skulle vända sig till arbetarna. I denna kamp mellan marxismen och terrorismen är det massaktion kontra individuell terror, den skola som skiljer den individuella terrorns strategi och den organiserade rörelsen. Det genomsyrade vår psykologi och vår litteratur under årtionden.

Vi citerar nedan typiska avsnitt ur Trotskijs publicerade texter vid olika tidpunkter under hans karriär:

Terroristiska handlingar kräver, genom sitt innersta väsen, en sådan koncentration inför det ”stora ögonblicket” en sådan överskattning av betydelsen av individuellt hjältemod och slutligen en sådan hermetiskt sluten konspiration att det helt utesluter all slags agitatoriskt och organisatoriskt arbete bland massorna Kämpande mot terrorism försökte den marxistiska intelligentian att försvara sin rätt eller snarare sin skyldighet att inte dra sig undan från arbetarklassområden bara för att gräva mintunnlar under Grand Ducal och tsaristiska palats. (”Kollapsen för terrorn och dess parti”, publicerad i tidningen *Przeglad Socyjal-demokratyczny*, maj 1909, ”Samlade verk”, Moskva och Leningrad, Gozizdat, 1926, Vol IV, sid 347-8)

Om ett försök till terrorism, även ett ”framgångsrikt” sådant, kastar den härskande klassen ner i förvirring eller inte, beror på de konkreta politiska omständigheterna. I vilket fall kan denna förvirring bara bli kortvarig; den kapitalistiska staten är inte grundad på ministrar i regeringen och den kan inte elimineras med dessa. Klasserna den tjänar kommer alltid att hitta nytt folk; mekanismen förblir intakt och fortsätter fungera.

Men den förvirring och oreda som ett terroristförsök skapar bland de arbetande massorna själva är mycket djupare. Om det är tillräckligt att beväpnas sig själv med en pistol för att uppnå sitt mål, varför då anstränga sig med klasskamp?... (”Om terrorism”, publicerad i *Der Kampf* 1911, ”Samlade verk”, Vol IV, sid 366)

I artikeln ”Kirov-mordet”⁶ citerade Trotskyj ovanstående avsnitt ur *Der Kampf* och sade:

⁴ Komintern, förkortning av Kommunistiska internationalen, kallades den internationella organisation av kommunistiska partier som skapades på Lenins tid (1919), men som från slutet av 1920-talet kontrollerades av Stalin & Co.

⁵ Trotskyj åsyftar här den antistalinistiska Vänsteroppositionen, som bildades i mitten av 20-talet och som bekämpade revolutionens urartning. Trotskyj var ledande i denna opposition. För olika aspekter av vänsteroppositionen se följande artiklar: [Utvecklingen i Sovjet](#) av Kenth-Åke Andersson, [Vänsteroppositionen i Sovjet 1923-28](#), av Christer Franzén och Per-Olof Mattsson, [Trotskisterna i Sovjetunionen \(1929-38\)](#) av P Broué, samt [Den förenade vänsteroppositionens plattform](#) (viktigt dokument, från 1927).

⁶ Kirov var i början av 30-talet högste partiledare i Leningrad. Han påstås ha försökt bromsa förföljelserna mot oppositionella och ha varit motståndare till användning av dödsstraff. Kirov mördades i december 1934 och detta mord blev startskottet för en omfattande hetsjakt på oppositionella. Under de följande åren sköts tusentals

Till denna artikel, som mot terroristernas äventyrspolitik ställde metoden att förbereda proletariatet för den socialistiska revolutionen, har jag idag, tjugotre år senare, inget att tillägga. Men om marxister kategoriskt fördömde individuell terrorism ... även då skotten riktade sig mot agenter för den tsaristiska regeringen och den kapitalistiska utsugningen, så fördömer och förkastar de ännu resolutare den kriminella äventyrspolitikerna att rikta terrorhandlingar mot de byråkratiska representanterna för historiens första arbetarstat... ("Kirovmordet", publicerad i december 1934).

I augustirättegången citerade åklagaren bara en av Trotskijs skrifter för att underbygga anklagelsen om terrorism: Trotskijs Öppna brev till Sovjetunionens Centrala Exekutivkommitté, som den anklagade Olberg⁷ nämnde och förvanskade innehållet av. Vi citerar ur Vysjinskijs slutplädering:

... Trotskij skrev i mars 1932, i ett anfall av kontrarevolutionärt raseri, ett öppet brev med uppmaningen att "röja Stalin ur vägen"...

Åklagaren upprepade här den anklagade Olbergs förfalskning. Texten i Trotskijs Öppna brev publicerades 1932 och på många språk och i många länder. I detta brev, som i Förenta staterna publicerades i *The Militant* (New York) 2 april 1932, manade Trotskij till att man skulle avsätta Stalin i överensstämmelse med Lenins sista råd. Vi citerar de relevanta raderna:

Stalin har lett in er i en återvändsgränd. För att kunna fortsätta framåt måste ni likvidera stalinismen. Ni måste lita på arbetarklassen och tillåta den proletära förtruppen att med hjälp av fullständigt fri kritik granska hela det sovjetiska systemet och skoningslöst rensa det från all samlad smuts. Det är dags att genomföra Lenins sista och enträgna råd: avlägsna Stalin!⁸

Vi ser inte hur man ärligt kan tolka dessa rader som en uppmaning till att mörda Stalin eller att sätta likhetstecken mellan den fria kritiken, som Trotskij uppmanar till, och individuell terrorism. I själva verket kan "Lenins sista och enträgna råd" med lika stor rätt ges samma tolkning. Vi citerar från hans s k testamente:

Stalin är alltför grov, och denna brist, som är fullt tolerabel i vår mitt och i relationerna mellan oss kommunister, kan inte tolereras hos en generalsekreterare. Därför föreslår jag kamraterna att överväga ett sätt att förflytta Stalin från denna post och till den utse en annan person...⁹

Vi vet inte om sovjetregeringen någonsin upptäckt någonting terroristiskt i dessa Lenin-rader. Att Stalin själv tolkar dem helt annorlunda framgår av följande citat från ett tal han höll inför SUKP:s Centralkommitté och Centrala kontrollkommission:

Det sägs att Lenin i "testamentet" föreslog partikongressen att den skulle överväga att ersätta Stalin och till partiets generalsekreterare utse en annan kamrat i hans ställe. Detta är helt riktigt... (*International Press Correspondence*, 17 november 1927)

personer som direkt eller indirekt ansvariga för dådet och hundratusentals andra dömdes för att på ett eller annat sätt deltagit i en enorm "konspiration" riktad mot Stalin och partiledningen. Moskva-rättegångarna var bara bergets topp.

⁷ Den anklagade Olberg hade varit agent vid den hemliga polisens (GPU-NKVD) utlandsavdelning och i början av 1930-talet varit hemlig angivare bland trotskisterna i Berlin. Sedan 1935 hade han sysslat med att spåra upp "trotskistiska" tendenser vid universitetet i Gorkij. Hans utlandskontakter gjorde honom lämplig att fungera som en "länk" mellan Trotskij och oppositionen i Sovjet. Han offrades således för att anklagelserna skulle få större trovärdighet när han "bekände" att Trotskij givit honom i uppdrag att "mörda" Stalin.

⁸ Hela artikeln finns på marxistarkivet: [Öppet brev till CEK](#)

⁹ Hela dokumentet finns på marxistarkivet, se [Brev till kongressen m m](#).

Här kan det vara på sin plats med en kommentar till översättningarna. I Trotskij-citatet används begreppet "avlägsna" medan Lenin-citatet använder "förflytta". I de engelska versionerna av de två texterna används ordet "remove" i båda fallen. I vår översättning av Trotskijs text har vi använt det svenska ordet "avlägsna" eftersom vi anser att det är den bästa motsvarigheten det engelska ordet. Den svenska översättaren av Lenin-texten har valt att använda det mildare ordet "förflytta".

Eftersom Lenins råd att "avlägsna Stalin" aldrig tolkats som att det betydde terrorism och eftersom Trotskijns upprepning av detta råd inte tolkades så förrän fyra år efter hans Öppna brev publicerats, blir skälet till Olbergs hänvisning till det uppenbar. Sedovs¹⁰ påstådda förklaring att orden "avlägsna Stalin" var en "diplomatisk omskrivning" för en uppmaning att mörda Stalin, föreföll ge auktoritet åt åklagarens förfälskning av dokumentet. Vi har redan visat att Olbergs erkännande saknar värde.¹¹ Dessutom vore det enligt vår mening absurt att Trotskij skulle ha föreslagit den stalinistiska exekutivkommittén i Sovjetunionen att mörda Stalin, vare sig genom en "diplomatisk omskrivning" eller på annat sätt.

När Vysjinskij höll sin slutplädning i januarirättegången nämnde han återigen "det brev av 1932, där Trotskij gav sin förrädiska och skamliga paroll, att 'skaffa Stalin ur vägen'".

Dessutom citerade han

... ett dokument, som hänför sig till en senare tidpunkt, den trotskistiska "Oppositionsbulletinen", nr 36-37 av oktober 1934, där vi finner en rad direkta anvisningar om terrorn som en metod i kampen mot sovjetmakten... [här] talar Trotskij i själva verket alldeles öppet om terrorn som en metod, vilken även vid denna tid blev en beståndsdel av trotskisternas praktiska verksamhet... I samma artikel, som har karaktären av ett program, finns ett kapitel där det heter: "Är det möjligt att på fredligt sätt skaffa byråkratin ur vägen?" Trotskij och trotskisterna anser vår sovjetapparat vara en byråkratisk apparat. Här heter det: "Tag den icke oviktiga frågan, hur man skall taga itu med sovjetstatens reorganisation." ... En motståndare till terror och våld skulle ha sagt: Ja, det är möjligt på fredligt sätt, låt oss säga på grundvalen av författningen.

Men vad säger Trotskij och trotskisterna? De säger följande:

"Det vore barnsligt att tro att man kan skaffa den stalinska byråkratin ur vägen med tillhjälp av en parti- eller sovjetkongress. För att avlägsna den regerande klicken (som de lögnaktigt kallar vår regering) finns inga normala författningensliga vägar tillgängliga. Man kan bara med våld tvinga dem att överlämna makten i den proletära förtruppens händer." (De kallar sig förtrupp och avser synbarligen en "förtrupp" i stil med dessa herrar, som sysslade med mord, diversionsdåd och spioneri.)

Detta citat finns i originaltexten. Emellertid utelämnade Vysjinskij det avsnitt som visar vad Trotskij menade med "våld" och som fullständigt vederlägger Vysjinskijns tolkning. Till exempel:

Vi måste först av allt som ett orubbligt axiom slå fast att denna uppgift bara kan lösas av ett revolutionärt *parti*. Den grundläggande historiska uppgiften är att skapa det revolutionära partiet i Sovjetunionen utifrån de friska elementen i det gamla partiet och från ungdomen. Längre fram skall vi behandla de omständigheter under vilka detta kan lösas. Låt oss emellertid anta att ett sådant parti redan existerar. Längs vilka vägar kan det ta makten? Så tidigt som 1927 sade Stalin till oppositionen, "Den nuvarande byråkratin kan bara avlägsnas genom inbördeskrig". Denna utmaning, bonapartistisk i sin anda, adresserades inte till Vänsteroppositionen utan till partiet. Efter att ha samlat alla organ i sina händer, förklarade byråkratin öppet att den inte längre skulle tillåta proletariatet att resa sitt huvud. Den fortsatta händelseutvecklingen har ökat tyngden i denna utmaning. Efter de allra senaste årens erfarenheter skulle det vara barnsligt att anta att den stalinistiska byråkratin kan avlägsnas av en parti- eller sovjetkongress. I själva verket ägde bolsjevikpartiets sista kongress rum i början av 1923, den tolfte partikongressen. Alla efterföljande kongresser var byråkratiska parader. Idag har till och med sådana kongresser slopats. Ingen normal "konstitutionell" väg återstår för att avlägsna den härskande klicken. Byråkratin kan tvingas att överlämna makten i händerna på den proletära förtruppen endast med *tvång* [eng 'force', som även kan översättas med 'våld' – *Red anm*].

¹⁰ Sedov var son till Trotskij

¹¹ Här syftas på granskningen av Olbergs vittnesmål i *Not Guilty*, sid 97-115

Alla brödskrivarna kommer omedelbart att yla i kör: ”trotskisterna” predikar, precis som Kautsky, en väpnad resning mot proletariats diktatur. Men låt oss fortsätta. Frågan om makterövrandet kommer att framträda som en praktisk fråga för det nya partiet först när det konsoliderat majoriteten av arbetarklassen kring sig. ...¹²

Det är helt klart att Trotskij i dessa rader inte uppmanar till individuell terrorism, utan till revolutionär massaktion. Och lika klart sätter åklagaren, i sitt rumphuggna citat och sina kommentarer till dessa, medvetet likhetstecken mellan revolutionär massaktion och individuell terrorism. Distinktionen är uppenbar och historisk.

Man kan ta för givet att om Trotskij någonstans någon gång hade uttalat sig för individuell terror, då skulle åklagaren ha citerat honom ärligt. Detta kunde han inte göra pga det faktum att alla Trotskijs skrifter om problemet avvisar den individuella terrorn och enbart rättfärdigar revolutionär massaktion. Vi drar därför slutsatsen att anklagelserna om individuell terrorism inte bara är obevisade utan otroliga, helt oberoende av att de vittnesmål som förknippar Trotskij med en påstådd terroristisk komplott vederläggs av de bevis vi har till förfogande.

Översättning, inledning och noter: *Martin Fahlgren*

¹² Hela artikeln, [Sovjetunionens klasskaraktär](#), finns på marxistarkivet. Den är i själva verket från oktober 1933, inte oktober 1934, som Vysjinskij säger i protokollet från Moskva-rättegången – det är dock möjligt att detta fel bara är ett misstag från den svenske översättaren (vi har använt oss av det den svenska utgåvan av stenografiska referatet som publicerades av Arbetarkultur 1937), men vi har dock inte haft möjlighet att kontrollera detta med andra versioner.